

BOGDAN PETRICEICU
HASDEU

SCRIERI

*Ediție îngrijită
de
I. OPRIȘAN*

BOGDAN PETRICEICU
HASDEU

SCRIERI
Volumul 21

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI
Colecțiune critică de documente asupra trecutului român, începând
de la timpii cei mai depărtați și până la anul 1800

*Ediție critică
de I. OPRIȘAN*

După toate probabilitățile, cercetările în Polonia, foarte aproape de hotarele Moldovei, fuseseră începute în anii '30 ai secolului al XIX-lea și continuate prin amabilitatea unor prieteni dar și prin strădanțiile personale de descoperire a unor surse încă necunoscute despre trecutul românilor.

Deși nici savantul nu ne mărturisește, dar nici contemporanii săi nu l-au privit prin găurile cheilor de la uși și de la porți, e cert că, interesat de soarta românilor din nordul principatului Moldovei, trecuți sub oblăduire poloneză – cum alții se autotrădează în „Arhiva istorică a României”, venind din Transilvania –, se pare că, totuși, în deceniul IX al secolului al XIX-lea, B.P. Hasdeu a mai făcut o călătorie în Polonia.

Se interesa acum de soarta românilor, îndreptați din cine știe ce motive, fiecare, într-acolo și de fundamentarea de către ei a unor așezări – chiar numeroase – alcătuite și conduse în spiritul dreptului românesc.

Prima secțiune clădită pe baza „Disertațiunii” Contelui Alexandru Stadnicki, aruncă o privire generală asupra cauzelor care i-au făcut pe conaționali noștri s-o ia într-acolo, punctând ce putea afla din Stadnicki și încercând să arunce o privire generală asupra numărului așezărilor, a avantajelor pe care le aveau noii veniți în Polonia și mai ales a ceea ce mai păstrau ei din ceea ce trăiseră moșii și strămoșii lor în cuprinsul civilizației mult milenare românești.

Față de generalitățile din primul capitol, autorul se oprește în cel de al doilea la aspectele concrete ale viețuirii românilor în Polonia, ale modalităților legislative de clădire a unor forme de viață cu substanță românească, a dezvoltării vieții oarecum independente a vieții în statul vecin străin și a topirii în cele din urmă a sufletelor lor în țara străină de la Nord.

Cercetarea savantului a devenit, de altfel, un model de investigație, de pătrundere științifică în profunzimea unor forme de viață necunoscute, dar ilustrative pentru felul cum sunt inițiate, conduse și devenite până la un punct modele pentru colectivitățile umane de pretutindeni.

Încât nu e întâmplător faptul că B.P. Hasdeu scoate mereu în evidență încrederea pe care regii și conducătorii poloni ai statului o capătă cu timpul în coloniștii români.

Din păcate, însă, întreruperea publicației „Arhivei istorică a României” nu i-a permis savantului să evidențieze întreaga experiență pe care cercetările sale directe și indirecte i le-a relevat.

Ea rămâne însă ea o experiență și de viață și științifică unică nu numai în ramele culturii române.

CUPRINS

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI. Tom II	5
ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI. Tom III	211
ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI. Tom IV	473
NOTE ȘI COMENTARIU	559

CZU 94(498) 821.135.1(4/8) 8

134

IBDIS

We know
books

Ediția aparuta cu contributia financiara a Ministerului Culturii, in conformitate cu decizia
Comisiei de selectie pentru editarea cartii nationale.

Volumul continua publicarea actelor și documentelor din „Arhiva istorică a României”, prima operă științifică a lui B.P. Hasdeu, prin reproducerea textelor din următoarele trei tomuri din cele patru, publicate de savant între anii 1865 și 1869: textele tomului II (București, Imprimeria Statului, 1865), textele din tomul III care poartă ca titlu „B. Petriceicu Hăjdeu, *Archiva istorică a României*, sub auspiciile Ministerului Instrucțiunii Publice, București, Imprimeria Statului, 1867” și textele din tomul IV, intitulat „Materialuri pentru istoria Colonielor române în Galita. Dissertațiuni și documente”.

O secțiune aparte de la sfârșitul volumului conține o serie de note și comentarii la texte, care aparțin atât cărturarului, cât și autorului ediției critice.

Responsabil de ediție: Mihai Papuc

Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Comesco

Redactor tehnic: Nina Duduciuc

Machetare computerizată și copertă: Vitalie Ichim

ÎNȚREPRINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ

ȘTIINȚA

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova

tel.: (+373 22) 73 96 16 (anticamera); (+373 22) 73 99 94 (marketing)

(+373 22) 73 99 83 (depozit); fax: (+373 22) 73 96 27

e-mail: prmi_stiinta@yahoo.com

www.editurastianta.md

Toate drepturile asupra colecției „Mogănitore” și a acestei ediții
aparțin Intreprinderii Editorial-Poligrafice *Știința*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Hasdeu, Bogdan Petriceicu

Scrieri: / Bogdan Petriceicu Hasdeu, ed. îngrijită de Stanciu Ilin și I. Oprisan; concepția grafică:

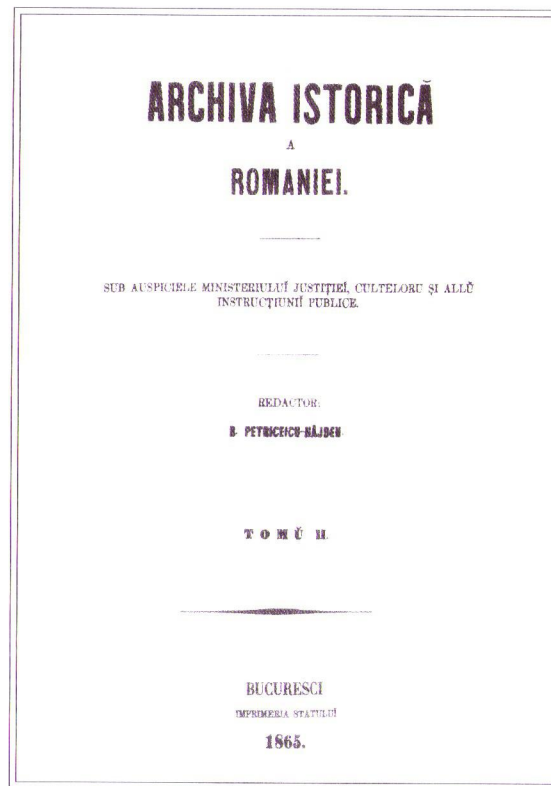
Isai Cărmu; copertă: Vitalie Ichim. — Ch.: I. P. *Știința*, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, 2020 (Combinatul Poligrafic). — (Colecția „Mogănitore”, ISBN 978-9975-67-986-2). — ISBN 978-9975-67-396-9.

Vol. 2: *Arhiva istorică a României*. Colecțiune critică de documente asupra trecutului român, începând de la timpii cei mai depărtați și până la anul 1800 / ediție critică de I. Oprisan. — 2023. — 570, [6] p. Referințe bibliogr. în subsol. — Editat cu contribuția financiară a Ministerului Culturii.

ISBN 978-9975-85-406-1 (*Știința*) — ISBN 978-9975-3646-1-4 (Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”).

ARHIVA ISTORICĂ A ROMÂNIEI

Tom II

© Ediție critică: I. Oprisan, 2023

© Concepția grafică a editurii: Isai Cărmu, 1993

© Intreprinderea Editorial Poligrafică *Știința*, 2023

PREFAȚA

Inaugurându acestu allu duoilea annu [a] publicațiunii nōstre, resimțimū in profundulū consciinței mulțumirea drumașului, cându, uitându-se înderetū, priivesce callea ce o străbătuse, și-și murmură cu mândria: amū adjunsū departe!

Tacitū dīsē unū mare adevērū: victoriele nu obosescū nici uā datā... dar care victoriā sã fie ea mai frumōsă, decătū acea a istoricului, cându cutrierându trecutulū, cuceresce in ellū in profitulū patriei spații necunoscute sēu neâmblate?

In cursulū primului annū publicarāmū peste trei centurie de documente, atātū acte precum și serieri, in cea mai mare parte ascunse pone acum de veđulū istoriei nōstre; obosit`amū ore? ba din contra, cu fie-care passū inainte, ne insuffletiaū noui forțe, desco-perindu-ni-se noui orizonturi!

Diarele române apprețuiră in d`adjunsū, – credemū noi și credū in se – importanța primelorū duo volume alle acestei publicațiuni; iar din străini, ne mǎgulesee mai cu deosebire suffragiulū celebrului filoromānū Veghezzi Ruscalla; sperāmū in se, cǎ *Archiva Istorica a Romāniei* va deveni totū din ce in ce mai interesantă, documentele, cași vocabule, cǎstīgandū prin grupparea lorū intr`unū „dictionnarū” completū, din care pone aci noi nu suntemū în cǎ decătū la littera A.

Annulū allū duoilea allū acestei collecțiuni nu va lipsi de a atrage assupră-și uā deosebită atențiune prin publicarea prețioșelorū documente, adduse din Italia și Spania de către eminentulū nostru litteratū d. V. Alexandresco. Părintele Episcopū Melchisedecū ne fǎgăduise, de asemenea, uā provisiune de acte: lectoriū nostrū gustū de mai înainte de effectulū promissionii Sântiei Sēlle.

20 Augustū, 1865

B.P. H.

NO. 1

Intre 1540–1580.

Estracte din cronica polono-litvană a lui Mateiu Strykowski.

FRAGMENTU 1.

...Iar voindū a vedē regiuni și mai depărtate, plecāi in Turcia, fără in se a inceta și acolo de a servi patriei: trecui țerele și insulele grece, Peloponesulū, Bulgaria, Serbia, Tracia, câmpiele Țerei-Muntenesci, părțile Moldovei, provincia Bessarabia ce abundă în turme de oie; veđui acolo capulū destrunchiatū allū vitézului Ionū-vodă, de`mpreună cu allū lui Dracu-vodă (1)¹, căruia îi dedese uā nouă domniā; veđui acolo pe Muntēnū, Serbū, Țiganū, Grecū, Italianū, amestecați la unū locū; veđui acolo Tomi, asprulū essiliū allū lui Ovidiū...

Duo note alle autorului la passagiulū de mai susū:

1. *Capulū lui Ionū, Domnulū Moldovei, și allătura capulū lui Dracu-vodă, pe care, după allungarea lui Alexandru, illū pusese domnū muntenescū, le-amū veđutū ambele pe pōrta Bucuresciului, capitala și reședința Țerei-Romānesci.*

2. *In acea căllătoriā furāmū siliți de a urma uā calle extraordinariā, prin Muntenia, Bulgaria, Serbia și stāncele Balcanului, din cauza fōmeteii cellei mari ce sfāșcia in 1574 și 75 Moldova și unele părți alle Turciei, asemenea Litvaniei in 1570.*

FRAGMENTU 2.

...Acestū gloriosū și anticū obiceiū se păstrēzǎ pone astăđi in Grecia, in Asia, in Tracia, in Muntenia, in Transilvania, in Moldova, in Ungaria, și in alte țere, precum mē incredințai eū in sumi și auđii d`adjunsū cu propriele melle urechie in tōte adunările acellorū popōre, ără in Turcia pe strade și pe piațe, unde

¹ Așa numesce Strykowski pe Vintilă-vodă, despre care veđi opera mea, eșită acum din tiparū: „Ionū Vodă cellū Cumplitū”; p. 99 și 169.

FRAGMENTU 8.

...Hotinî este uă frumôsă și puternică cetate, aședată pe uă stâncă, avendû aspectulî forteretei Kockenhausen în Lifflanda, căci le veđui pe amenduo. În 1574 găsiî Hotinulî deja în possessiunea turcă; totuși domnulî moldovenescă mai conservă acolo unû pûrcalabû, ce-lû repre-sintă și carele ne priimi de duo ori în numele stăpânului seî...

FRAGMENTU 9.

...În 1572 Bogdanû-vodă, fiindû allungatû din Moldova de Ionû, fu recondușu înapoi de către celebrul și eroicul hatmanû Nicolae Mielecki, palatinulî Podoliei, și pe semne arû fi reușitû, căci cam turburase deja ar-mata cea mare a lui Ionû, să nu fi stătutû la miđû-locû tractatulî cellû de pace cu Turcia. Așa dără. Bogdanû se retrase la Moscva...

FRAGMENTU 10.

...Totû atunci (1574) Ionû, domnulî Moldovei, carele allungase pe Bogdanû, fu vindutû de către ai sei Turcilorû și rumptû în patru bucăți, după ce inse cu uă rară vitejiă susținuse îndelungate băttălie cu păgânii și cu Munteni. Capulû seî amû veđutû eî insumi în 1575 pironitû pe pórta Bucuresciului, capitala domnului muntenescă Alexandru, allû cărui frate Petru urma lui Ionû pe tronulî Moldovei. Totû în anulû 1574, tòmna, pe la St. Mihaiu, camera de la Varsavia, în cursulî interremnului, trimise pe Andreiu Taranowski în Turcia pentru confirmațiunea păcii: Fusei din suită. Fómetea cea mare, ce domnia în Moldova și pe piațe turcesci, ne sili a încongiura prin Muntenia, Bulgaria, Serbia...

FRAGMENTU 11.

...În Muntenia, în giurulî Buzcului, e plinû de păduri de taulă (spiraea crenata)...

FRAGMENTU 12.

...Pepenii-verđi, unû fructû mare, dulce și aposû, se producû numai în Bulgaria și în câmpii Dobrodjiei. I'amû mâncatû și în Muntenia, dar adduși de peste Dumăre...

FRAGMENTU 13.

...În același anulî Elia, fiû de domnû din Moldova, fugi în ascunsû din castellulî Siradiei, unde, după rugămintea frăține-seû lui Stefanû-vodă, se afla confinatû sub paza lui Petru Szafranec, și trecendû în Moldova, în grabû strinse uă ôste, încâtû amenduoi frații incepură a încrunta prin luptă tótă țerra. Apoi în 1436 regele Vladislaû îi împacă prin ambassadori și le împărți în duo totû territoriulî Moldovei: Stefanû avu în parte-i Cetatea-Albă cu portulî Mării-Negre, Tehinea, Kilia, Silistria (?) și Oblucița (?), cari castelli le stăpânescă astăđi Turcii, precum veđui eî insumi; Elia avu în parte regiunea Nistrului, Hotinulû, Sucéva, Iașiî, unde astăđi se mută capitala din Suceva după mórtea lui Despota (1)⁸; Brăila (?) Berladû, Hușiî, Tecuciu etc., cari orașe le arse în timpulî meî Ionû-vodă în 1573... (2)⁹.

FRAGMENTU 14.

În anulû 1475 sultanulî Mahomet, după ce își suppusese ca vasalû pe domnulî muntenescă Radû și-i adjutase contra domnului moldovenescă Stefanû, vasallulî Poloniei; trimise acum la Moldova 120,000 de Turci, afară de Tătari și Munteni, pentru ca prin resbellû să-și supună și pe Stefanû. Acesta inse, luândû în ajutorû de la regele polonû Casimirû 2,000 de căllăreți și mai adunândû 40,000 de Moldoveni și încă 5,000 de Secui, pe a cărorû țerră o cucerise de la regele unguurescă Mateiu, se apucă a fulgera mereû colossala armată turcă mai multû prin stratagemă decâtû prin forță, cu atâtû mai vertosû că tótă țerra de josû, prin care trebuiaû să trecă Turcii, o arse de mai înainte dândû focû vegetațiunii și producendû penuriă universală, pentru ca păgânii și frumoșii lorû cai să aibă a peri de fôme. Apoi îi attrase într'ua embuscadă pe mallulî lacului Racova longă apa Berladului, unde, cu mila lui D-đeû, cu uă mână de ômeni reuși a sferma 100,000 de Turci și Tătari; și arđendû cadavrele, făcu din ôsse mari și inalte movile, ce le veđui eî insumi în căllătoria mea turcescă din 1575, precum și trei cruci de pētră în memoria victoriei...

⁸ (1) Despre neadeverulî acestei asserțiuni veđi „Ionû-vodă cellû C'umplitû”, p. 261.

⁹ (2) Aci sunt grămădire încureături peste încureături. Orașele de peste Dunăre, Silistria și Oblucița seî Isackia sunt puse sub stăpânirea Moldovei, precum și Brăila muntenescă; resbellulî lui Ionû-vodă cu Turcii e datată cu anulû 1573, în locû de 1574; Berladû, Tecuci și Huși sunt arretate ca arse de către Ionû-vodă, pe cândû le nimiciră Tătarii după mórtea acestui vitězû... Atari încureături provinû în parte din greșella tipografiei, bună-ôră 1573 pentru 1574, pe de altă parte, din errôrea lui însuși Strykowski, carele călătoringî deja după pēria lui Ionû-vodă, nu se informă cu essactitate despre evenimentele acestei catastrofe.

...In același an 1479, pe la St-Paulu, 100.000 de Turci, commendați de cinei pašalle și însoțiți de contingentul muntenescu, năvălind în Transilvania, stetură cu tabera de naintea orașului Sibiiu, unde le eși in pripă intru întimpinare voevodul Stefanu Batori cu ostile selle...Turcii fură acollo măcellați, căci Ungurii nu cruțară din totă armata păgână decât vr'ua 50 dintre capi. Noue-deci mii cădură morți pe locul băttăllei și in alte locuri, fiindu-că Ungurii îi goniră de la Sibiiu și pône la Gherghița, oraș muntenescu pe apa Buzeului, unde însiși Muntenii imi arretară teatrul carnagiului, dupe cum ei ținū minte din părinți și moși, in timpul căllătorei melle turcesci in 1575...

NO. 2

1640–1673.

Estracte din cronica polonă a lui Ioachimū Jerlicz.

FRAGMENTU 1.

...Totu in acestu annu (1645) principele Ionu Radziwil, campeducele Litvaniei, senioru de Birza și de Dubinki, se insură cu Maria, fiia Domnului moldovenescu Vasilie Lupulu. Cununia fu celebrată de părintele Petru Movilă, mitropolitul de Kiew, in Iași. *Nunta fu splendidă, dar se petrecu nu dupre obiceiile polone...*

FRAGMENTU 2.

...La 1 genarū 1647, ziua annului noū, serbătoria rutenă a St. Vasilie, joi spre vineri, la 4 ore din nopte, muri, despărțindu-se de lume și de frăția religioasă, părintele Petru Movilă, mitropolitul de Kiew și archimandritul allu monastirii Pescera Maicei Dommului. Trăise și funcționase cuviosu, bine, desteptu pe căi religiose, agerū pentru unitatea bisericiei lui D-deu, vrednicu păstoru allu turmei selle; cu tôte astea, era plinu și de ambițiunea gloriei in această lume. Iată unu esemplu. Din timpul regelui Sigismundū III scaunul metropolitanu de Kiew era ocupatū de părintele Isaia Kopinski, carele își avea reședința in monastirea St. Michaiu de Zolotowereh in Kiew. Murindū Sigismundū III și avēndū a-i urma pe tronū regele Vladislau, Movilă fu trimisū la solemnitatea coronațiunii deputatū din partea clerului rutenū și a lui însuși mitropolitului Kopinski, carele fiindū bolnavū și slăbănogu, nu se putu depărta. Atunci in acea dietă a coronațiunii, ca deputatū, Movilă reuși a-și face amici și apoi plecā de uā datā la Leopole, unde adduse pe mitropolitul moldovenescu și pe vlădici

și fu consacratū de către ei ca mitropolitū de Kiew. De aci făcu uā cerculariă către totu clerul din circoscripțiunea mitropoliei, apucā tôte bunurile metropolitane, degradā arbitrarū pe mitropolitul Isaia, ba și pe toți preuții consacrați de ellu, și-lū allungā pe ellu însuși din monastirea St. Michaiu. Slugele lui Movilă, totu moldovenime, aruncară pe bietul ex-mitropolitū, imbrăcatū numai cu uā rasă de pēru, pe callū, și duserā așa pe bețegulū betrānū, ca unū sacū, pone la monastirea Pescera, calle ca de uā giumetate de milă, unde fu inchisū, pentru ca să nu pōtă șicana pe noulū mitropolitū cu dreptulū canonicū și civilū. Acollo muri nenorocitul in sārăciā și fōmete. Iată și unū altū esemplu de lăcomia și de violința lui Movilă. Sciendū că Sofronie Bilski, in cursū de 20 de anni egumenū allu monastirii St. Nicolae numitū din Pustiiu, are adunați mulți bani; Movilă strānge vr'ua câte-va sute de ōmeni, ica cu sine tunuri, pāșesce, assediēzā și suppone monastirea. Egumenulū și uā sēmā de călugēri scāparā prin fugā numai cu suffletele lorū. Atunci Movilă apucā pe cei-l'alți călugēri și-i batte cu curelle pone ce mărturisescū loculū unde sunt ascunși banii și ōdorele. Apoi îi gonesce pe toți din monastire. Unii din acesti nenorociți se făcurā catolici, alții retăciaū ca vagabonđi. Chiarū in monastirea Pescera ori-cine cuteđa a arreta vre-uā nemulțumire, Movilă illū arrunca in ferre și-lū trimittea la Cozaci, scriindu-le că este unū apostatū trecutū la catolicismū: așa o pătise, intre alții, Nicodemū Silicz, pe care Cozaci abia-abia illū iertară, după ce inse ședuse mai multe ȃille și nopți legatū la tunuri. Mai etā încă ceva. Voindū a face in monastirea Troița uā scōlă pentru copii, Movilă allungā de acollo pe călugēri și pe bolnavi; și cândū egumenulū Arsenie, orbū și bētrānū, cuteđā a sfetui ca să se allēgā pentru scōlă vre-unū locū pe teritoriulū Statului, iar nu să se strice monastirea, atunci fu despoiatū de ce avea, băttutū pone la mōrte și ingropatū de viu. *Nu e chipū a descri tôte faptele despotice alle mitropolitului Movilă! Se ȃice, că după mōrtea lui s'aū gāsitu bani gata 30,000 de galbeni, affară de altā monetā. Dar ce lesne se adunā, lesne se imprăștie. Prin testamentulū seū Petru Movilă lăssa tōtā acēstā stare frăține-seū lui Moise Movilă (ex-domnū moldovenescu); dar soborulū mitropoliei stricā testamentulū și membrii cei mai influinți își impărțirā intre ei toți banii. Corpulū reposatului fu inmormentatū cu pompā in monastirea Pescera, 16 martie, marți, după calendariulū vechiu. Movilă muri in etatea de 50 de anni. In loculū seū furā alleși Silvestru Kossow mitropolitū de Kiew și Iosifū Trizna archimandritū de Pescera (1)¹⁰...*

¹⁰ (1) Detaliile lui Jerlicz despre caracterul lui Petru Movilă sunt cu atât mai prețioase, că toți biografi acestui mare om de Biserică se sileau a masca defectele selle. Acestu pasajū întregū in originalulū polonū e fōrte prolixū.

FRAGMENTU 3.

...La 25 augustă 1648 Tătarii nimiciră cu focă și cu sabiă totă Moldova. Domnulă fugi din Iași în codri și munți, însoțit de 4,000 ómeni, și acolo retransându-se, intră în negoțiațiuni. Hanulă priimi 100,000 de taleri, alliatulă seă hatmanulă cozacescă – 12,000 de taleri, și astă-feliu ei se invoiră a lăssa Moldova în pace. Pe cândă Cozacia se afflaă duși la Moldova, țerranii de peste Nipru se revoltară și, între altele, D. Zalenski, omă de ispravă și ostașă vechiu, fu uccisă de chiară suppuși sei. Asmeenea scene se petrecură în mai multe localități. Intórcerea Cozaciilor puse capătă revoltei...

FRAGMENTU 4.

...Totă atunce (1653, luna lui aprile) domnulă moldovenescă Vasilie Lupulă fugi la Kamienec, în Podolia, cu dómna, copii și tóte odórele. Ellă a fostă intrigată contra vecinului seă domnului muntenescă, voindă a-lă scóte din domniă și a pune acolo în locui-i pe propriulă seă nepotă; dar fusese trădată de către marele logofétă allă seă, prin allă cărui intermediă însciințându-se despre tóte domnulă muntenescă, își luă measurele, își atrase în adjutoră pe (domnulă transilvană) Rakoczy și uă sémă de Tătari, promise domnia Moldovei logofétului cellui trădătoră, carele fiindă omă aseunsă și fórtă diplomată, reuși a stringe ellă-ínsuși uă óste cu chiară banii lui Vasilie-vodă, de la carele imprumutase 20,000 de galbeni și combină lucrurile astă-feliu, încătă cătă p`aci era să pună mână pe însuși príncipele abandonată de toți ai sei, să nu-lă fi scăpată pe acesta duoi trâmățași, Nemți din Polonia (1)¹¹. Timușă (fiulă hatmanului cozacescă Chmielnicki), gínerele lui Vasilie Lupulă, cum afflă de destronarea lui soceru-seă, pe dată adună ca la 10,000 de Cozaci, păși spre Kamienec, se uní acolo cu expatriatulă domnă, și merseră împreună assupra Iașului: Moldovenii nu fură cruțați, orașulă fu jefiută cu deserverșire, iar prin tergușóre și și prin sate, ce scăpase mai`nainte de Tătari, peri acum din mână Cozaciilor...

FRAGMENTU 5.

...Totă pe acellă timpă (1653, luna lui Iuliă) veniră la Leopole trimiși de la domniă moldovenescă și muntenescă, cerendă amiciă și propunendă totă feliulă de serviciu. Mai veni ună allă treilea trimisă de la domnulă transilvană Rakoczy cu acellăși manifestațiuni și propunendă ună contin-

¹¹ (1) Comparăză cu narrațiunea lui Mironă Costină.

gentă de 30,000 de óste, care să intre în Podolia prin Moldova. La 27 Iuliă sosi ună ambassadoră și de la țarulă moscovită. Totă în acestă lună M.S. regele espedi 9,000 de ómeni la Moldova întră intimpinarea armatei lui Rakoczy...

FRAGMENTU 6.

...La 1653, în septembrie, óstea lui Rakoczi și Nemți din armata polonă incongiurară monastirea Sucéva și asediară acolo în cursă de câte-va septemăne pe domnulă moldovenescă și pe gínere-seă Timușă Chmielnicki cu cei 10,000 de Cozaci. În fine, Timușă fu uccisă dintr`ună tună, domnulă (dómna?) fu prinsă și încarcerată, cei-l`alți hoți fulgerați și pedepsiți...

FRAGMENTU 7.

...La 1653, pe la 16 decembre, Chmielnicki de`mpreună cu Tătarii attă câ armata regelui, compusă din 30,000 Poloni, 29,000 Nemți mercenari și pone la 12,000 Moldoveni, Munteni și Transilvani de ai lui Rakoczi, cari inse toți stândă pe malulă Nistrului într`ună locă strímtă, nu puteau servi la nemica, iar mai allesă cavalleria. Uă altă parte din óstea polonă, espedită, precum s`a spusă mai susă, la citadella Sucevei, unde se afla Timușă, fiulă lui Chmielnicki, venită acolo cu intențiunea de a elibera și a transporta în Țerra Cozăcescă, cu tóte tesauarele, pe vitriga (sic) nevetei sélle, reușise cu adjutorulă Moldoveniloră și allă Munteniloră, după vr`uă câte-va septemăne de ună asediă ne`nterruptă nici di, nici nópte, de a uccide pe Timușă și pe cei-l`alți mișei. Atunci însăși ex-dómna moldovenescă adressândă rugăminți regelui, acesta porunci noului domnă moldovenescă numită Logofétă, aședată și întărită pe tronă cu adjutorulă Poloniei, precum și collonelului polonă d. Kondrucki, ca să elibereze pe ex-dómna și pe cei-l`alți Cozaci, în numeră ca la 4,000. Noulă vodă secuestră tóte tesauarele, iar ex-dómna cu fiulă seă și cei-l`alți copii, pentru a scăpa de mórtea ce-i menia noulă domnă, fu estradată lui Rakoczi. Totă din porunca regelui cadavrulă lui Timușă fu aședată cu ónore într`ună cosciugă trasă de patru cai și condusă cu pompă și cu stéguri pone la Căhryn, orașă de a lui Chmielnicki tată...

FRAGMENTU 8.

...În 1656 trăsnetulă lovi în mormântulă lui Timușă Chmielnicki, gínerele domnului moldovenescă Vasilie Lupulă, sfermă cripta și imprășciă óssele hoțului...

...În 1669, de la Capti-paşă și de la feluriti 6meni, Moldoveni, Munteni, Armeni, veni scire de eucerirea Candiei de către Turci, după uă luptă nenreruptă de 40 de anni; *care victoriă ottomană o serbă cu triumfū domnului moldovenescū și alții...*

FRAGMENTU 10.

...Pe la 1672 ex-domnului Duca, allungatū și supplantatū prin bani de către unū altulū, fugi din Moldova insofitū de uă sēmă de boieri și apr6pe 7,000 de 6ste, trecēndū în Ţerra-Muntenescă. Atunci vr-uă căți-va voluntari din ai nostri năvălliră in Iași, jefuiră orașulū; predară, tăiară și arseră vr-uă 60 de sate, apucară turme de vite, și punēndū pe tronū unū altū domnū, se înt6rseră in Polonia...

NO. 3

1594

**Relațiunea ambassadorilorū moscoviți in Austria
despre inceputulū revoltei Transilvanilorū, Muntenilorū
și Moldovenilorū contra Turcici.**

...Papa Romei și regele Spaniei și toți principii Italiei scriseră și sollicitară prin ambassadori pe longă imperatulū, ca ellū singurū să nu se impace cu Turcii, ci să urmeze cu resbellū din t6te puterile scelle, iar ei nu vorū lipsi de a-i adjuta cu bani și cu 6meni. Totū atunci domnului Transilvaniei Sigismundū Batori, domnului muntenescū Mihaiu și domnului moldovenescū Aronū se lepădară de Turcū și, făcēndū intre ei uă alianțā, trimiseră ambassadori către imperatulū pentru a negoția unire cu ellū, jurāndū de a combatte impreună pe Turci și de a nu se împăca cu ei pone la ultima picătură de sange. Atunci imperatulū, după consiliulū Papei și allū regelui Spaniei și dupre decisiunea principilorū electori germani, priimi acea propunere; iar pentru mai mare intăritură, dede domnului transilvanū in căssătoriā in 1595 pe soru-sa, fiia archiduceului Carolū și sorā cu regina polonā a regelui Sigismundū. Cununia fu celebratā in luna lui Iuliu și fratele imperatulū, Maximilianū, conduse pe mirēsa pone la hotare. Alliāndu-se astū-feliu cu curtea imperialā, domniū transilvanū, muntēnū și moldovenū incepură lupta cu Turcii, uecidēndū pe acci ce petreceaū in acelle țerre. Apoi domnului transilvanū cupprinse de sub Turci fortereta Lippa. Totū atunci imperatulū trimise in Ungaria de josū pe frate-seū Matia cu 50,000 de 6meni, iar in Ungaria de susū pe unū altū frate allū seū Maximilianū cu

13,000 6meni. Matia veni sub cetatea Gran in luna lui Iuniū și stetu acollo 12 septemāne. In luna lui Augustū sosiră in adjutorulū cellorū assediati 5,000 de Turci, sub beglerbeilū de Buda, fiulū lui Sinan-pășā; dar Matia le tăiā drumulū spre cetate, îi bătū, și apoi commendā unū assediū generalū. Storși din puteri, Turcii capitulasēră in fine in 23 Augustū, cu condițiunea de a eși liberi cu familieele lorū, ceia ce aū și căpetatū. Matia lăssā in Gran pe margrafulū de Burgau, iar singurū merse de mai luā de la Turci, in Septembre 1595, orașulū Vișegradū in josulū Dunării, 5 miluri de la Granū, și orașulū Blindsberg, 4 miluri de la Buda, și in Croația orașulū Peter, și apoi pāși spre Buda, unde se aflā și astādi, in speranța de a o cupprinde, căci Turcii nu prē aū 6meni. Cellū-l'altū frate imperialū Maximilianū remāne in Ungaria de susū, sprijinnindū de acollo pe domnului transilvanū. In annulū presentū 1595, in septembre, urmā pe Dunāre, in Croația, uā bătālīā intre Sinan-pășā și domnului transilvanū: Sinanū-pășā făcuse podū pe lanțuri și se pregātia a trece in Transilvania, dar fu intimpinatū acollo longā Dunāre de către domnului transilvanū și domnului muntenescū cu 20,000 de 6meni de ai lorū și 600 6meni de elitā de ai lui Maximilianū. Sinan-pășā și collegulū seū pašā de Silistria avēndū numai 7,000 de 6meni, furā bătūți cu deseversire. Sinan-pășā cu remāșițele armatei fugindū pe podū, acesta se dārmā, și uā mulțime de 6meni se innecarā: insuși Sinan-pășā abia scāpā din apă. După acēstā bătālīā, pašā de Silistria se pregāti din noū, intrā in Muntenia și o cuceri, iar domnului muntenescū fugi in Transilvania, unde șede și astādi. Pe domnului moldovenescū Aronū, domnului transilvanū illū prinse și-lū essecutā (?) sub pretextū că incepuse negoțiațiuni cu Turcia ca să se despartā de alianța cu Transilvania și să se înt6rēā sub vassalitatea Porței Ottomane; care lucru afflāndū domnului transilvanū, prinse pe Aronū cu femeia și copiii lui, illū essecutā, depredā și pustii t6tā Moldova și era s'o și annexese cu Transilvania. Atunci sultanulū trimise ordinū la hanulū Crimului ca să intre cu 6ste in Moldova și să punā acollo domnū pe vre-unulū din nepoții sei, iar pe domnului transilvanū să-lū respingā. Invasiunea Tătarilorū fu prevenitā de cancellariulū polonū I6nū Zamojski, carele veni cu 18,000 de 6meni la hotarele Moldovei, lăssāndū pentru pađā in Podolia pe principele Ionū Zbarazki și pe hatmanulū polonū Zolkiewski cu 10,000, pentru ca ei să oprēscā pe Tātari. Atunci era in Moldova vodā din partea Transilvaniei Rezvanū-agā, carele insciintāndu-se de apropiarea lui Zamojski de hotarele Moldovei, se sperīā, luā cu sine t6te tunurile, pustii țerra și fugi singurū din orașū (Iași?). Apoi trimise domnului transilvanū la Zamojski pe Ungurulū Kornis cu amenințāri, ca să se retragā de la hotarele Moldovei și să nu mai facā acollo amestecāture; dar cancellariulū respunse, că nu se teme de amenințāri și că-și face datorīa, apperāndū Polonia